

altera continuă, iată, publicarea unor articole consacrate federalismului și unor federații funcționale, dorind să contribuie și pe mai departe la impulsivitatea dezbaterii de idei pe această temă. Studiile de față, abordând în esență fațete diverse ale aceleiași probleme, sînt menite să nuanțeze percepția cititorului despre istoria ideii federale, mecanismele și tehnicile care o fac viabilă, dar și viciile ascunse care o pot submina.

Lectura studiilor cuprinse în acest număr relevă, printre coordonatele unei dezbateri pertinente, ideea fundamentală a asocierii dintre democrație și federalism. Este evident că, deși formele de guvernare federală nu sînt neapărat superioare celor monolitice, deși federalismul are relativ puțin de oferit statelor mici și omogene cultural, el poate fi un excelent instrument de menținere a unui echilibru democratic în competiția sănătoasă și solidaritatea benevolă dintre entitățile regionale și guvernul național central, atunci cînd pluralismul este definitoriu pentru o societate dată. Federalismul poate fi o opțiune inițială, dar și rezultatul renegocierii constituționale, un proces ce ține tot de normalitatea democratică, în care legile sînt făcute să servească societatea și nu invers. Sînt federații, ne atrag atenția experții, doar acelea care izbutesc a fi mai mult decît simpla însumare a unor entități distincte. Este această constatare valabilă pentru, să zicem, Federația Rusă sau Canada? Puțin probabil, susțin Ordeshook și Shvetsova, atîta vreme cît, în ciuda numelui, centralismul tradițional se conjugă cu forțe centrifuge. Belgia, aflăm din studiul lui Frank Delmartino, a evoluat în mai puțin de o generație de la statul unitar descentralizat spre o federație polarizată, devoluția continuînd fără încetare, confederalismul fiind iminent. Presiunea federalistă a venit dinspre caracterul pluralist și cel crescînd european al statului. Clivajele ideologice (religioase), socio-economice și lingvistice au determinat un întreg șir de revizuiți constituționale, pe măsură ce valorile consensuale au căpătat tot mai multă pregnanță. Uniunea Europeană, de neimaginat, după cum subliniază autorul, într-o Europă a statelor, a atacat tradiționalul *domaine réservé* al statelor naționale, permițînd, după Tratatul de la Maastricht, în numele subsidiarității, participarea subunităților naționale, a regiunilor, la zone de decizie europeană.

Europa Centrală și de Est a trăit tentația federalistă, rămasă pînă astăzi o cale singulară, oarecum rapsodic. Federalismul central-european, adesea o utopie intelectuală, nu a beneficiat de *input*-ul pragmatismului și nu a avut forță integratoare. Din contră, în această parte de lume federalismul a fost utilizat ca suport al dominației unei națiuni asupra altora, de unde eșecul endemic, ca și isteria antifederalistă a promotorilor naționalismului delirant. Cu excepția Cehoslovaciei și Iugoslaviei, federații artificiale, ține să atragă atenția Pierre Kende, micile state ale regiunii au preferat calea făuririi și consolidării statelor naționale. Ideea federală, în rarele ocazii cînd a avut adepți serioși, a fost văzută ca realizabilă doar sub sceptrul integrator al unei monarhii multinaționale. Marius Turda analizează resorturile federalismului transilvan în sistemul gîndirii lui A.C.Popovici, adept al *Gross Österreich*-ului, ca antidot la dominația maghiară și nu neapărat ca instrument al democrației, care de altfel îi repugna. Studiul dezvăluie pluralitatea opțiunilor românești în Transilvania, fapt oarecum ocultat de istoriografia de serviciu, unde idealul unionist apare mai totdeauna în ipostaze hipertrofiate.

În ciuda vechimii de peste 150 de ani a ideii, federalismul central-european n-a rezistat pînă acum competiției cu statul național. Atracția pentru Uniunea Europeană ar putea bulversa acest echilibru fragil, instituția europeană avînd pe lîngă caracterul unei comunități de valori și bunuri și o forță structurantă din care nu lipsește dimensiunea federală. Condițiile minime ale pactului federal — disponibilitatea psihologică, competitivitatea economică și

armonizarea instituțională — sînt, după Kende, abia la început într-o regiune în care accentul pe unicitatea etnică a dominat piața ideilor mai bine de un secol.

La antipodul acomodărilor succesive și a statului contractual stă etnocentrismul. Departe de a fi o teorie inocentă, această boală de grup este adversara înverșunată a democrației și libertăților fundamentale. Andrei Roth îi consacră o analiză minuțioasă, cu focus asupra etnocentrismului românesc, al promotorilor și îndeosebi oponenților săi de ieri și azi. Studiul relevă cu relevanță absența riscantă din discursul politologic românesc a dimensiunii științifice, sursă a unei abordări moralizatoare subiective care nu poate scăpa, cu puține excepții, pericolului provincializării.

O altă dezbatere, *De la monocultură la interculturalitate*, definește conturul unui program ambițios pe care îl încurajează de o bună bucată de vreme Centrul Intercultural al Ligii Pro Europa. Reflectate în **altera**, polemicile cordiale ale unor lideri de opinie se profilează în întîmpinarea unei necesare reforme a instituțiilor și reflecției culturale. Cercetarea îndeaproape a regionalismului românesc rezervă nebănuite surprize, descoperirea unor tradiții pluraliste ce pledează pentru europenitatea autentică a locului.

Demn de semnalat este și studiul asupra rolului de factor de dialog și reconciliere pe care îl joacă în Albania biserica ortodoxă, minoritară. Luke A. Veronis evidențiază o capacitate liberală mai puțin vădită în cazul bisericilor ortodoxe majoritare, aceea de a considera demnitatea și unicitatea ființei umane ca pe o valoare superioară dogmelor, practicînd ecumenismul transcreștin și respectînd chiar opțiunea ateistă.

În fine, **altera** aduce mai aproape de cititorul român tratamentul atît de diferit al unor mici comunități minoritare europene: sami (laponii) și fărșeroții, o ramură a aromânilor. Alăturarea acestor două comunități, cu sorți diferite, în ultimă instanță contrapunerea a două atitudini diametral opuse față de minorități, ne obligă să reflectăm cu mai multă prudență la formule de tipul „standarde europene”, care ascund trista realitate că protecția internațională a minorităților este abia la început de drum și că de fapt supraviețuirea lor depinde în primul rînd de legislația internă și este un revelator important al gradului de democratism și toleranță a comunităților majoritare.

Editorii